

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Саблук П. Т. Кластеризація як механізм підвищення конкуренто-спроможності та соціальної спрямованості аграрної економіки / П. Т. Саблук, М. Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2010. – № 1. – С. 3-12.
2. Божидарнік Т. В. Кластерний підхід як потужний інструмент стимулювання розвитку сільського господарства / Т. В. Божидарнік // Економіка АПК. – 2011. – № 11. – С. 133-138.
3. Месель-Веселяк П. Т. Форми господарювання в сільському господарстві України (результати, проблеми, вирішення) / П. Т. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2012. – № 1. – С. 58-65.
4. Мельничук Д. О. Трансформація колективних господарств у країнах Східної Європи (досвід, корисний для України) / Д. О. Мельничук, В. П. Галушко, О. О. Олійник // Економіка АПК. – 2011. – № 7. – С. 182-184.
5. Дієсперов В. С. Наслідки утворення підприємств великих землевладельців / В. С. Дієсперов // Економіка АПК. – 2011. – № 3. – С. 8389.
6. Закон України «Про фермерське господарство» № 973-IV від 19.06.2003 р.
7. Саблук П. Т. Аграрний сектор в умовах членства України у Світовій організації торгівлі: здобутки й перспективи / П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2011. – № 3. – С. 38.
8. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstst.gov.ua>.
9. Лузан Ю. Я. Формування наукової парадигми сучасного розвитку аграрного сектору України / Ю. Я. Лузан // Економіка АПК. – 2011. – № 7. – С. 23-29.
10. Семцов В. М. Теоретико-прикладне трактування ролі фактора кластерної організації в аграрному секторі України / В. М. Семцов // Економіка АПК. – 2010. – № 6. – С. 166-172.

УДК 338.001.36:637

Бутило Р.І.

аспірант

Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана**ІСТОРИЧНИЙ ГЕНЕЗИС ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА**

У статті розглянуто основні етапи розвитку технології виробництва молока на території України. Автором виділено періоди даного розвитку, які мали місце на цій території, та охарактеризовано технологічні підходи до виробництва молока для кожного з них. Особливу увагу привернуто до радянського періоду в хронологічному огляді, оскільки саме в цей час відбулося найбільше змін у технології виробництва молока.

Ключові слова: молоко, технологія, періодизація, скотарство.

Бутило Р.И. ИСТОРИЧЕСКИЙ ГЕНЕЗИС ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ К ПРОИЗВОДСТВУ МОЛОКА

В статье рассмотрены основные этапы развития технологии производства молока на территории Украины. Автором выделены периоды данного развития, которые имели место на этой территории, и охарактеризованы технологические подходы к производству молока для каждого из них. Особое внимание уделено советскому периоду в хронологическом обзоре, поскольку именно в это время произошло больше всего изменений в технологии производства молока.

Ключевые слова: молоко, технология, периодизация, скотоводство.

Butylo R.I. HISTORICAL GENESIS OF TECHNOLOGICAL APPROACHES OF THE MILK PRODUCTION

The paper consider the main stages of development of the technology of milk production in Ukraine. The author selected periods of the development that took place in this area and describes technological approaches to the production of milk for each of them. The special attention is drawn to the Soviet period in chronological review, because of largest changes in the technology of milk production at this particular time.

Keywords: milk, technology, time periods, cattle breeding.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Молочне скотарство, яке складає одну із основних частин агропромислового комплексу України, з'явилося на території сучасної України доволі давно, проте чіткої інформації про те, коли це відбулося, немає, як і періодизації процесу переходу від окультурення тварин до індустріального виробництва молока.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням ринку молока та технологічних аспектів його розвитку були присвячені праці таких вчених, як: Т.А. Гуцул, О.М. Мельник, О.Й. Жученко, В.О. Цимбал, С.П. Зоря, С.П. Ткачук, Є.М. Улько, J. Cessna, С.С. Croneu, G. Genske, G.S. Pandey, A.D. Shields та інші.

Постановка завдання. Мета написання статті – формування хронології розвитку технологічних підходів до виробництва молока на території сучасної України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі розвитку технологічних підходів до виробництва

молока в Україні молочне скотарство пройшло ряд етапів, які, ми вважаємо, варто назвати доцивілізаційний, княжий, татарський, козацький, імперський, радянський і суверенний. Характеристика кожного з етапів наведена у таблиці 1.

Під час доцивілізаційного періоду на території України жили розрізнені племена, що здебільшого виробляли молоко як супутній продукт до виробництва м'яса. Худоба утримувалася цілорічно на вигоні. У часи Київської Русі починають споруджувати примітивні будівлі, в яких в зимню пору утримують худобу. Також в цей період починають заготовлювати корми на зиму, здебільшого сіно, солому та зернові. Із татарським ігом повернулася система кочівного скотарства на територію України, яка була панівною у XIII столітті. Ця система змінилася на осілу у XV столітті. Для цього періоду характерне цілорічне утримання худоби на пасовищах та м'ясо-молочний напрям розвитку скотарства.

З розквітом української державності у козаку

Таблиця 1

Періодизація технологічних підходів до виробництва молока в Україні*

Період	Часові рамки	Неділ, кг на 1 корову в рік (в середньому)	Тип скотарства	Форма організації	Утримання	Годівля	Породи, племінна робота	Осіменіння	Механізація процесів	Спосіб доїння	Характеристика технології	
											Форма організації	Спосіб доїння
До цивілізаційний	із 4 тис. до н.е. – до часів Київської Русі		Кочове м'ясо-молочне	госп. нас.	цілорічно вигульє	випас	не проводилася	природне	відсутня	ручне		
			осіле м'ясо-молочне	госп. нас.	влітку – вигул; зимою – примітивні приміщення та землянки	влітку – випас; зимою – сіно, солома, зернові	не проводилася	природне	відсутня	ручне		
Татарський	13 ст. 15 с.		кочове м'ясо-молочне	госп. нас.	цілорічно вигульє	випас	не проводилася	природне	відсутня	ручне		
			осіле м'ясо-молочне	госп. нас.	цілорічно вигульє	влітку – випас; зимою – сіно, солома, зернові	не проводилася; корови високі сильні, плочі, «черкаські»	природне	відсутня	ручне		
Козацький	сер. 16-кін. 18 ст.-	1800	осіле м'ясо-молочне	великі господарства в козацької старшини; невеликі в рядових козаків	цілорічно вигульє	влітку – випас; зимою – сіно, солома, зернові	не проводилася (породи переважно закордонної селекції)	природне	відсутня	ручне		
Імперський	кін. 18-го ст.-1861 рр.	850	осіле м'ясо-молочне	госп. нас.	влітку – вигул; зимою – вигул/утримання в приміщеннях	влітку – випас; зимою – сіно, солома, зернові	проводилася (породи переважно закордонної селекції)	природне	відсутня	ручне		
Революційний	1861 – 1917 рр.	800	осіле м'ясо-молочне	госп. нас., кооперативи	влітку – вигул; зимою – вигул/утримання в приміщеннях	влітку – випас; зимою – сіно, солома, зернові	проводилася (породи червоно-німецька, синьоментальська, шведська породи)	штучне/природне	відсутня	ручне		
			осіле, молочном'ясне	госп. нас., кооперативи	влітку – вигул; зимою – вигул/утримання в приміщеннях	влітку – випас; зимою – сіно, солома, зернові	проводилася (корови червоно-німецька, синьоментальська, шведська породи)	штучне/природне	відсутня	ручне		
Радянський	Колективізація	1400	осіле, молочном'ясне	Колгоспні і радгоспні ферми	влітку – вигул; зимою – вигул/утримання в приміщеннях	випас; зимою – сіно, солома, зернові	проводилася (корови червоно-німецька, синьоментальська, шведська породи)	штучне/природне	відсутня	ручне		
			осіле м'ясо-молочне	господарства населення, колгоспні і радгоспні ферми	влітку – вигул; зимою – вигул/утримання в приміщеннях	випас, сіно, солома	знижена племінна робота та документація на племінних тварин	штучне/природне	відсутня	ручне		
Суверенний	55-65-ті рр. 70-ті рр. 80-ті рр.	2000 2185 2277	осіле м'ясо-молочне	с.-г. п-ва, скорочення госп. нас.	прив'язне/безприв'язне	обмежено - випас; силос, сіно, солома, зернові, зелені корми	проводилася (породи вітчизняної і закордонної селекції)	штучне/природне	часткова	ручне/механізоване		
			осіле, молочном'ясне	с.-г. п-ва	прив'язне/безприв'язне	обмежено - випас; силос, сіно, солома, зернові, зелені корми	проводилася (породи вітчизняної і закордонної селекції)	штучне	часткова	механізоване/ручне		
Суверенний	90-ті 00-ві роки-сучасний момент	2925 4300	осіле м'ясо-молочне	госп. нас., с.-г. п-ва	прив'язне/безприв'язне	обмежено - випас; силос, сіно, солома, зернові, зелені корми	проводилася (породи вітчизняної і закордонної селекції)	штучне	переважна	механізоване/ручне		
			осіле, молочном'ясне	госп. нас., с.-г. п-ва	безприв'язне / прив'язне	силос, солома, концкорми, випас	проводиться	штучне	переважна	2-3/ механізоване		

* узгалянено на основі: [16, с. 114], [9, с. 8], [17, с. 80-81], [15], [14, с. 12-27], [20], [2, с. 371], [11], [19], [10], [1, с. 165], [18, с. 16, 76, 89, 148, 167, 181, 183, 213, 224, 228-229, 233, 242-243, 245, 261, 269, 271-272, 281], [7, с. 86-87], [4, с. 80-82], [3, с. 88-89], [6, с. 88-89], [5, с. 100-102], [8], [13], [12, с. 193]

добу набуває поширення великих господарств у козацької старшини, та невеликих – у простих козаків. Повертається на територію України система годівлі, характерна ще для княжої доби, – влітку корів випасали, а зимою згодовували спеціально приготовлені корми – сіно, солому та зернові.

Імперському періоду характерні майже всі особливості розвитку скотарства козацького періоду, проте левова частка поголів'я утримувалася не у межах великих стад, а на подвір'ях селян. Уже є факти племінної роботи – завозилося іноземне поголів'я.

Революційний період, існування якого припадає на період з відміни кріпаччини до Жовтневої революції, характеризується яскравим розвитком кооперативного руху, продовженням племінної роботи із закордонною селекцією.

За період існування СРСР скотарство пройшло шлях від відсутньої механізації виробничих процесів у технології виробництва молока до застосування механізованого доїння, штучного осіменіння та переважно механізації виробничих процесів.

За період розрухи скотарства, який припав на 90-ті роки ХХ ст., технологічний рівень виробництва молока в Україні значно знизився. Левову частку молока, за суверенного періоду, виробляють господарства населення, що не можуть похвалитися високим рівнем технології виробництва молока. Проте 20% молока виробляються сільськогосподарські підприємства, на яких вже практикують безприв'язне утримання корів, механізоване, а в деяких випадках – автоматизоване доїння, систему цілорічного стійлового утримання із відповідною годівлею.

Висновки з проведеного дослідження. Українське скотарство пройшло доволі довгий та тернистий шлях розвитку технологічних підходів до виробництва молока – від кочівного м'ясо-молочного скотарства до молочно-м'ясного скотарства в господарствах населення та сільськогосподарських підприємствах. Проте ще багато треба зробити задля нарощення виробництва молока у секторі сільськогосподарських підприємств, підвищення якості продукту та пошуку вигідних каналів реалізації продукції.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Історія України у питаннях та відповідях [Текст] : навч. посібник з підготовки до модульного контролю знань студентів неісторичного фаху / Заг. ред. В.І. Масальського. – Донецьк : «Донеччина», 2009. – 400 с.
2. Косенко Л. Козаки. Факти. Міфи. Коментарі [Текст] / Л. Косенко. – Х. : ВД «Школа», 2007. – 576 с.
3. Пахальчук Н. Витоки молочної кооперації на українських землях [Текст] / Н. Пахальчук // Молоко і ферма. – 2012. – № 3(10). – С. 88-89.
4. Пахальчук Н. Маслосоюз – легенда молочного діла [Текст] / Н. Пахальчук // Молоко і ферма. – 2012. – № 4(11). – С. 80-82.
5. Пахальчук Н. Молочне скотарство часів застою [Текст] / Н. Пахальчук // Молоко і ферма. – 2012. – № 3(16). – С. 100-102.
6. Пахальчук Н. Повосенне молочарство України [Текст] / Н. Пахальчук // Молоко і ферма. – 2012. – № 3(13). – С. 88-89.
7. Пахальчук Н. Як українці піднімали молочну галузь за більшовицької влади [Текст] / Н. Пахальчук // Молоко і ферма. – 2012. – № 5(12). – С. 86-87.
8. Развитие скотоводства в СССР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.okade.ru/skotovodstvo/3454-razvitiie-skotovodstva-v-sssr.html>.
9. Березінський П. Історичні типи природокористування та їх вплив на навколишнє природне середовище [Електронний ресурс] / П. Березівський // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць. – 2011. – № 27. – С. 7-10. – Режим доступу : [http://fre.orid.u.odessa.ua/9/buk/Zbirnuk_\(47\)3.pdf#page=7](http://fre.orid.u.odessa.ua/9/buk/Zbirnuk_(47)3.pdf#page=7).
10. Бородай І.С. Технологічні основи скотарства України [Електронний ресурс] / І.С. Бородай. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2012_60/Gileya60/129_doc.pdf.
11. Велике Литовсько-Руське Князівство [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uahistory.kiev.ua/polonska/part3.html>.
12. Діордієва А.С. Сучасний стан організації молочного скотарства та необхідність розвитку кооперації у молочному бізнесі [Електронний ресурс] / А.С. Діордієва // Студенський науковий вісник МНАУ. – Ч. 2 – 2013. – № 1(8). – С. 191-194. – Режим доступу : <http://www.mnau.edu.ua/studentresearchjournal/studentresearchjournal081.pdf#page=191>.
13. Животноводство [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://agrolib.ru/rasteniyevodstvo/item/f00/s00/e0000607/index.shtml>.
14. Зерцалова С.А. Степное скотоводство в новороссийском крае, его прошлое и настоящее [Електронний ресурс] / С.А. Зерцалова. – Одесса, 1892. – 55 с. – Режим доступу : <http://library.kr.ua/elib/zertsalov/zertsalov.pdf>.
15. История развития скотоводства в России [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cxonline.ru/soderzhanie-krs/istoriya-razvitiya-skotovodstva-v-rossii>.
16. Куйбіда В.В. Етапи розвитку виробничої культури та історії людства в назвах тварин [Електронний ресурс] / В.В. Куйбіда // Історична пам'ять. – 2012. – № 27. – С. 109-116. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/lp/2012_1/Kuybida.pdf.
17. Моця О.П. Давні та середньовічні цивілізації в Україні [Електронний ресурс] / О.П. Моця. – Режим доступу : http://elib.ukma.edu.ua/Pratsi_vyklad/M/Motsya_Davni.pdf.
18. Панченко П.П., Шмарчук В.А. Аграрна історія України [Текст] : підручник. – 2-ге вид., випр. і доп. / П.П. Панченко, В.А. Шмарчук. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2000. – 342 с.
19. Україна під чужою окупацією [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uahistory.kiev.ua/polonska/9.htm>.
20. Українські землі в козацькій добі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.infoukes.com/ukremb/history/POLONSKA/8_1.htm.